5. The Oxford English dictionary / Prepared by Simpson J/A/, Weiner E.S.C. — 2d ed.. — Oxford : Clarendon press, 2000. — 1143p.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТУ В УМОВАХ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сембай М. Ю.
студентка факультету філології і журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: Коновальчук С. А.
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри романо-германської філології
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

У сучасному світі, що стрімко глобалізується, міжкультурна комунікація набуває особливої важливості, а переклад – нового значення. Переклад більше не є лише механічним процесом заміни слів однієї мови словами іншої. Він стає складним культурним актом, що вимагає глибокого розуміння не лише мовних структур, але й культурної специфіки, національного менталітету, прагматичних контекстів.

Мета дослідження – виявити лінгвокультурні і міжкультурні особливості перекладу в умовах глобалізації, зокрема стратегій передачі безеквівалентної лексики, реалій, фразеологізмів та прагматичних відмінностей між культурами. Вагомий внесок у становлення та розвиток сучасної наукової думки в галузі перекладознавства зробили такі дослідники, як В. І. Карабан, І. Ю. Синяговська, С. Б. Моркотун, А. О. Колесник, С. А. Остапенко, Т. А. Пастух, Д. О. Полєвик, М. Ю. Ребенко та інші. Гаврилюк Н. А. у своїй статті зазначає, що «стратегія перекладу являє собою програму діяльності перекладача в умовах певної специфічної комунікативної ситуації, в рамках якої формулюється мета перекладу, багато в чому визначає поведінкову лінію перекладача» [3, ст. 74]. У цьому контексті актуальними є питання лінгвокультурної та міжкультурної специфіки перекладу – тих факторів, що визначають можливість, точність та ефективність передачі змісту між мовами та культурами.

Лінгвокультурна специфіка мови виявляється передусім у тих одиницях, які є носіями національної ідентичності. Це можуть бути слова-реалії, фразеологізми, ідіоми, приказки, прецедентні імена, назви традиційних явищ, предметів побуту, їжі, одягу, культурних подій тощо. Наприклад, такі слова як «гопак», «рушник», «майдан», «борщ» є носіями української культури і при перекладі на інші мови потребують спеціального підходу. Такі одиниці часто не мають прямого відповідника в іншій мові, адже закорінені у специфічному національному досвіді. У таких випадках перекладач стикається з проблемою безеквівалентної лексики,

що вимагає використання різноманітних стратегій: описового перекладу, калькування, транслітерації з поясненням або навіть заміни на функціонально еквівалентні поняття з іншої культури. «Термін «безеквівалентна лексика» введено до наукового обігу теоретиками перекладу, які здебільшого позначають ним слова, що не можна передати в цільовій мові одиницею, аналогічною за семантичним наповненням» [4, ст. 59], – таке пояснення знаходимо у праці М. І. Лісної.

Міжкультурні особливості перекладу проявляються також на рівні прагматики — тобто в тому, як саме функціонує мовлення у певному суспільстві. Наприклад, англомовні культури відзначаються високим ступенем ввічливості, непрямості, частим використанням модальних конструкцій. Українська ж мова є більш прямою, емоційною, експресивною. Такі відмінності призводять до того, що при буквальному перекладі тексту може змінитися комунікативний ефект — прохання може виглядати як наказ, а іронія — як образа. Таким чином, перекладач має враховувати не лише значення слів, а й прагматичний контекст, комунікативний намір, очікування аудиторії. Особливо гостро ця проблема постає при перекладі діалогів у кіно, літературі, а також у діловій та політичній комунікації. Глобалізація загострює цю проблему, оскільки різні культури наближаються одна до одної, але при цьому зберігають відмінності у світогляді, поведінкових нормах, традиціях спілкування. Унаслідок цього роль перекладача як міжкультурного посередника значно зростає. Сучасний перекладач повинен не лише добре знати обидві мови, але й орієнтуватися в культурному контексті, бути здатним до кроскультурного аналізу, розуміти, як певний текст може бути сприйнятий у різних соціокультурних умовах.

Однією з ключових проблем, що виникають у глобалізованому світі, є переклад реалій. Реалії – це мовні одиниці, що позначають предмети, явища або поняття, характерні для певного народу або культури. Наприклад, японське слово «татамі» позначає традиційний тип підлоги, а слова «дача», «самовар» або «гетьман» не мають точного відповідника в англійській мові. Для перекладача постає дилема: зберегти екзотику оригіналу чи адаптувати зміст до культури цільової авдиторії? Відповідно до цього використовуються стратегії доместикації або форенізації. Доместикація полягає в адаптації тексту під цільову культуру, а форенізація — у збереженні чужого елементу з метою підкреслення культурної відмінності. Волченко О. М. вдало підклеслює, що «на фоні великого культурного злиття використання стратегії форенізації при перекладі може бути дуже корисною, оскільки відбувається взаємозбагачення лексичного складу мов і культур» [2, с. 150]. Вибір стратегії залежить від жанру тексту, мети перекладу, очікувань цільової аудиторії. Наприклад, у літературному перекладі допустимою є більша кількість форенізації, адже читач зацікавлений у збереженні колориту, у той час як у рекламному чи офіційно-діловому тексті частіше застосовується доместикація задля легкості сприйняття.

Ще одним прикладом складності перекладу є фразеологізми та ідіоми, які зазвичай мають культурно зумовлені образи. Наприклад, українське «як з гуски вода» не можна перекласти буквально англійською – потрібен аналог *like water off a duck's back*, який передає подібний зміст, але має іншу культурну основу. Так

само англійський вислів *the elephant in the room* потребує інтерпретації, а не буквального перекладу. Фразеологізми вимагають від перекладача не лише знання словника, але й уміння передавати образність, культурні асоціації та прагматичний зміст.

Окремої уваги заслуговує переклад мультимедійного контенту – серіалів, фільмів, відеоігор, блогів. У таких текстах важливим є не лише передача інформації, а й емоцій, ритму, гумору, культурних алюзій. Наприклад, у перекладі популярного серіалу «Friends» українські перекладачі часто замінювали жарти, які базуються на американському побуті, на більш знайомі українському глядачу реалії. У деяких випадках створювалися повністю нові фрази, щоб зберегти гумористичний ефект. Такий підхід називається креативною адаптацією і є прикладом гнучкого, інтерпретативного перекладу.

У сфері ділової, політичної або юридичної комунікації навпаки — допустимий рівень адаптації обмежений, і перевага надається точності, термінологічній відповідності, формальній еквівалентності. У таких випадках перекладач зобов'язаний зберегти всі ключові смислові елементи без значної інтерпретації. Водночас йому слід зважати на різницю правових і культурних систем. Наприклад, поняття «приватна власність» у європейській традиції і в пострадянських країнах може мати різні конотації, що створює ризик неправильного тлумачення при дослівному перекладі.

Отже, лінгвокультурні та міжкультурні особливості перекладу в умовах глобалізації є складним і багатовимірним феноменом. Вони охоплюють як лексичні та стилістичні аспекти, так і прагматичні, культурологічні, соціокомунікативні. Ефективний переклад можливий лише за умови високої культурної обізнаності, креативного підходу та стратегічного мислення. Саме такий підхід до перекладу стає основою для збереження автентичності та водночас – забезпечення взаєморозуміння між народами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волченко О. М. Дослідження стратегій форенізації та доместикації в теорії перекладу. *Мова і культура*. 2017. Вип. 19, т. 4 (184). С. 437—442.

2. Волченко О. М. Використання адаптивних стратегій у відтворенні власних назв під час аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2022. № 55. С. 149—151.

3. Гаврилюк Н. Особливості лінгвокультурної адаптації у перекладі фахової літератури з лінгвістики (мовна пара українська-англійська). *Вісник науки та освіти.* 2022. № 4(4).

4. Лісна М. І. Безеквівалентність як об’єкт теорії перекладу та двомовної лексикографії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Філологія.* 2014. № 1127. С. 59—63.